

וכדמשמע גם כן מהלשון אתהפיכא דמשמע ממילא ומעצמו בלא דעתו אלא שהיה קצת פשיעות על שלא השגיח שלא יתהפך, ושם אינו דבר של הנאה שיהיה לתשובת המשקל של ההנאה מהאיסור – אבל עיקר התענית הוא במקום קרבן כמבואר בברכות יז.... והרי גם עובר אמצות עשה דמוחלין על ידי התשובה מיד גם כן מביא עולה לדורות, ועתה שאין לו קרבנות, התענית הוא במקום דורון הקרבן... (מתוך תקנת השבין עמ' 134).

דף כו

ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים. ירושלים בכלל ערי יהודה היא, אלא שבא להשמיענו שאף על פי שקרע על ערי יהודה קורע שוב על ירושלים ועל המקדש (עפ"י רמב"ן, ריטב"א).

'אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה'. פירוש, שנקבצו רוב ציבור למלחמה ושמעו שנגפו לפני אויביהם, אפילו לא נהרגו [או הלכו בשבי. נמוקי יוסף] אלא המיעוט מהם (תורת האדם להרמב"ן; יו"ד שם, לו).

'אחד השומע ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע...' ע' ביוסף דעת סנהדרין נו ס.

'אתאי בת נעמיא בעא למיבלעיה... לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה.' מן הטעם הזה הורה הגרש"ז אויערבך וצ"ל על ספר תורה שנפל מתוך ארון הקודש ר"ל, שאין הציבור מתענים כיון שלא נפל הספר מידי זרוע אדם וכמעשה שהיה (הליכות שלמה ח"א כב, לט). ובאגרות משה (או"ח ח"ג סו"י ג) הורה על מעשה שבשעת הוצאת ספר תורה נשמת ספר תורה אחד ונפל לארץ – שהרואים יתענו. ואם נפל רק מצד אחד מיד האדם ואילו הצד השני נשאר ביד המחזיק – נראה שאין מתענים [אבל זה שנפל מידו ראוי שיפריש מעות לצדקה] שאין זו נפילה ממש (רשימות הגרש"ז א – הלי"ש שם, וצויין שם שכן מובא בשם החזו"א). ובאגרות משה (או"ח ח"ג סו"י ג) כתב שיש מקום לכאן ולכאן ומהראוי להתענות אבל הרוצה להקל אין מזניחים אותו.

'הא דפגע במקדש ברישא'. רש"י פירש שנכנס דרך שידה תיבה ומגדל, ואילו הרמב"ם פירש (וכ"ה בשו"ע או"ח תקסא, ב) שבא דרך המדבר, שאז רואה המקדש תחילה ואחר כך את ירושלים. ע' במשנ"ב תקסא סק"ז בשם פוסקים שמהגיע לצופים צריך לקרוע אעפ"י שעדיין לא ראה את העיר. ולכאורה זהו דוקא להרמב"ם ושו"ע, אבל לפרש"י אין לומר כן, שא"כ כשנכנס בשידה וקורע למקדש בדין הוא שיקרע באותה שעה גם על העיר אעפ"י שלא ראה, ודוחק להעמיד כשהיה צריך לקרוע ולא קרע, ולא חשב בקריעתו אלא על המקדש.

הנה כמה פסקי הלכות מלוקטים בענין קריעה על ערי יהודה, ירושלים ומקום המקדש. **ראה את מקום המקדש ולא קרע** – שוב אינו קורע למחר (כן מובא בספר הר הקדש בשם החזו"א). ונראה שאפילו באותו היום לא יקרע, כי מסתבר שלא תקנו לקרוע אלא בשעה שעדיין הוא רואה (עפ"י מנחת שלמה ח"א עג. וכן צדד והסיק למעשה באגרות משה או"ח ח"ה לו, ד). ונראה שאם ראה בתחילה בשבת או במועד, שוב אינו קורע לאחרי השבת והמועד. ומסתבר לומר שגם

כאשר ראה ולא קרע, ושוב ראה בתוך שלשים יום – אין צריך לקרוע, כי כשם שקריעה על המת אינה אלא בשעת חימום כך שיערו חכמים שרק ראייה ראשונה נחשבת שעת חימום. [ולפי"ז אין הדבר דומה לרואה את הים הגדול או את המלך או אילנות מלבלבים וכד', שמסתבר שאם לא בירך בפעם ראשונה שראה מברך בפעם השניה, אפילו הוא בתוך שלשים של ראייה ראשונה וע"ע בסמוך] (עפ"י מנחת שלמה ח"א עג. וצדד (מובא בהליכות שלמה ח"א פט"ז הערה ז) שיש מקום לדון אם מותר לראות בתחילה את המקדש בשבת ובמועד, שהרי זה צער גדול שבימות החול מתייבבים לקרוע עליו).

ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג נב,ד) נקט בהחלט שאם ראה בשבת וביום טוב פעם ראשונה ולא קרע, כשיראה שוב אף בתוך שלשים לראיתו הראשונה – צריך לקרוע (וע"ע בספר עיר הקדש והמקדש פרק יז ד,א, א, ובאגרות משה או"ח ח"ה לז,ג).

ראה את מקום המקדש מן הצופים ולחוץ, שהוא מרחק מהלך חצי שעה לדעת הכפתור-ופרח – אינו מברך. ואולם נחשבת ראייה זו לענין שאם ראה את מקום המקדש שוב בתוך שלשים יום לראייה זו – אינו מברך (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ג פה).

וצריך לחלק בין זה ובין הרואה בשבת ואח"כ ראה שוב בתוך שלשים – שנקט באג"מ בהחלט שצריך לקרוע כנ"ל, כי שם חל עליו חיוב קריעה בראיה ראשונה אלא שהיה מנוע מלקרוע הלכך חייב לקרוע כשרואה, אבל כאן ראייה זו לא חייבתו כלל, ובראייה השניה אין חידוש אצלו. וכפי האמור לעיל, לדעת הגרש"ז אפילו כשהיה מחויב בראיה ראשונה ולא קרע, אין חייב לקרוע כשרואה שוב תוך שלשים, שכבר אין זו שעת חימום.

ובבאור הלכה (ריח ד"ה במקום וד"ה כמו) נקט לענין ברכה על ראיית מקום הנס שאם ראה ולא ברך, מונה שלשים מעת ראייתו האחרונה שאז הוא לו כדבר חדש, ולא מעת שברך בפעם האחרונה [וא"ת מאי שנא מברכת האילנות שהביא המשנ"ב (סו"א רכו) ממהר"ל שמברכים אותה כל עוד לא גדלו הפירות אפילו לא בירך בראיה ראשונה] ודלא כמחצה"ש בדעת המג"א והח"א סג,א], ומשמע אפילו תוך שלשים לראיתו הראשונה. ונראה מפני שברכה זו נתקנה על החידוש שבטבע ודומה לברכת שהחינו על פרי חדש הלכך מברך גם שראה כבר מקודם, וכמו ברכת הלבנה מברך אעפ"י שראה אותה מקודם שמ"מ ניכר חידושה, משא"כ ברכת הראיה שלא על דבר חדש, כל שאין זו ראייה החדשה לו – אינו מברך. ואין זה תואם עם דברי הגרש"ז א"ה הנ"ל שנקט לענין שאר ברכות הראיה לברך בראיה שניה אפילו תוך שלשים לראיה הקודמת]. ולפי דבריו נראה שהוא הדין לענין ראיית מקום המקדש או ערי יהודה.

נראה דלענין זכר למצות ראייה (כמנהג ותיקי ירושלם ברגלים, לעלות ולראות מקום המקדש) נכון לראות דוקא את הרצפה ולא רק את מסגד עומר, אבל לענין קריעה אפשר שראיית המסגד גורם צער טפי וכל שכן שצריך לקרוע' (מתוך חדושי הגרש"ז א"ת"י למסכתנו, מובא בהליכות שלמה ח"א פט"ז הערה 15).

קריעה על ערי יהודה וירושלים בזמן הזה –

'שם ב'פנים חדשות' עמ' לח מביא כת"ר צדדי הספק אם בזמנינו שהשלטון בירושלם הוא בידי ישראל, אם יש חיוב לקרוע עליה – חושבני דכל זמן שרואים עדיין בעיר הקדש והמקדש כנסיות של נכרים וגם קברי עכו"ם וכו', ואין אנו יכולים למעקף פולחנא נוכראה, עדיין היא בחרבנה. ועתה עינינו נשואות לשמים לראותה מהרה בפולחנא דשמיא בבנין בית הבחירה ונגילה בד' ונשמחה בישועתו לנצח' (עפ"י מנחת שלמה ח"א עג – מכתב הערות להגרמ"נ שפירא על ספרו 'הר הקדש').

ואילו באגרות משה (או"ח ח"ד ע,יא) כתב: 'ואלו הנוסעים לארץ ישראל, מסתבר שאף שעדיין לא נגאלנו בעוה"ר אין לקרוע בראיית ירושלים מאחר שהיא בחסד השי"ת בנויה לתפארת ואינה עכ"פ ברשות

אומות עכו"ם, וצריך לברך רק בראותו מקום המקדש אף כשרואים אותו מרחוק וכל שכן כשבאים לכותל, וכשרואין ערי יהודה שהם ברשות האומות, וכן אם איכא חלק מירושלים ברשות האומות, אף אם נבנו יפה – צריך לקרוע' (וכן שב והורה שם בח"ה לו,א).
 ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו עה) כתב שמסתימת הענינים נראה שאין הבדל בין זמן שעבר לזמן הזה לענין קריעה על ראיית ירושלים, ומ"מ הנח להם לישראל שסמכו שלא לקרוע. ועוד כתב שירושלים החדשה כנראה היא בכלל 'ערי יהודה' ורק העיר העתיקה נחשבת 'ירושלים'.
 וסיים שם: 'מה שמנהג שהעולם משתמטים אפילו מחיוב קריעה על מקום המקדש ועושים תחבולות שונות להפטר מזה – אין זה מנהג ותיקים, ודברי הש"ס מו"ק כו וטור ושו"ע סי' תקס"א מטפחים על פניהם'.

אם יש מנהג קבוע שאין קורעים על ראיית מקום המקדש בערב שבת אחר חצות, אף על פי שלא הונהג מנהג זה על פי גדולי תורה, יש לדבר טעם ובגדר 'מנהג' הוא. אבל אם אין בדבר מנהג קבוע, יש לקרוע אף בערב שבת אחר חצות מלבד אם כבר לבש בגדי שבת ולא יהיו לו בגדים אחרים ללבשם בשבת (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג נב,ד; או"ח ח"ה לו,ב).

ובספר הליכות שלמה (ח"א פט"ו הערה 17) מובא אודות מה שנהגו להקל שלא לקרוע בכל יום שאין אומרים בו תחנון, לא הורה הגרש"ז אייערבך לא להקל ולא להחמיר. ופעם נשאל בזה ע"י האדמו"ר בעל בית ישראל מגור זצ"ל וענה שאין לכך מקור בדברי הפוסקים אבל כך נהגו. אולם בעצמו היה מדקדק שלא יעברו עליו שלשים יום בלא ראיית הכותל המערבי

יש אומרים שתושבי ירושלים אינם נוהגים בקריעה על ראיית מקום המקדש, גם אם לא ראו שלשים יום. ובאגרות משה (או"ח ח"ה לו,ג) דחה סברה זו והורה שחייבים לקרוע.

והגרש"ז אייערבך זצ"ל אמר שהדר בירושלם אף בשכונות המרוחקות כגון בית וגן הר נוף ורמות וכד', אעפ"י שמן הדין צריך לקרוע כיון שאינו דר סמוך למקום המקדש ולא ראהו שלשים יום, מ"מ המנהג הוא שאין קורעים. ולהטעים המנהג אמר שכל הדר באותה העיר וגם יכול להגיע בקלות למקום ואעפ"כ לא בא שלשים יום, ניכר שאינו מרגיש כראוי את צער החרבן, ומשום כך המנהג שאינו קורע. ופעם אמר לשואל בדרך תוכחה: הדר בירושלם ולא היה שלשים יום בכותל המערבי, על דבר זה עצמו ראוי לו לקרוע בגדו. ולאחרים אמר: אדם כזה אינו 'ראוי' לקרוע על המקדש כי איך לא ישים על לבו להתאונן על הגלות וחורבן ירושלים.

והורה פעם לשואל הדר בשכונת בית וגן ונהג לקרוע בכל פעם מפני שחשב שהמנהג שאין קורעים הוא בטעות, שיקפיד לילך בכל ל' יום שלא יבוא לידי ספק חיוב, ואם לא יעלה בידו יכול שפיר להתיר נדרו הואיל ומחשבתו טעות היתה, שא"א לומר על דבר זה שתלמידי חכמים גדולים נהגו בו שהוא טעות (מובא כל זה בהליכות שלמה ח"א פכ"ג הערה 116).

וצ"ע לפי הסברות הנ"ל בתלמיד ישיבה הדר בירושלם ומבקר בכותל המערבי לפרקים, ועתה שלומד מחוצה לה לא הודמן לו להיות שם זמן רב, שלכאורה יש לו לקרוע אם הבגד שלו ולא של אביו.

(ע"ב) 'האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת, קורע ומאחו וכשבא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו'. אף על פי שעל האב אין מאחים לעולם, שונה כאן שאין הבגד שלו ואין לו רשות להשאירו מקורע, ואם נתן לו רשות לקרוע שלא יתבייש שם, לא הקנהו – הלכך מאחהו (מפרשים).

רכט

לכאורה נראה שבזמננו שסתם אנשים מקפידים ללבוש בגד מאחה, צריך להחזיר לו בגד אחר שאין ניכר בו הקרע.

ואין מברין אלא על מטות זקופות...'. מרש"י במשנה משמע שדין משנתנו אמור בכל הבראה (וכן נקט הריטב"א לעיקר), שהמנחמים יושבים על מטה זקופה, וכן כתב ריב"ג (הל' אבל עמ' נח) שהמברה הוא שיושב על מטה זקופה. ודעת הריטב"א שגם האבל יושב על מטה זקופה, שאין זה הגון שיאכל המברה במטה זקופה והאבל בכפויה, והרי עיקר דין משנתנו נסוב על דין האבל ולא על המנחמים. וכן יש לדקדק מלשון המשנה 'על מטות זקופות' – ולא אמרו 'מטה זקופה'.
ואם לבו של האבל גס בו – במנחם, ישבו שניהם על מטה כפויה. ויש מפרשים 'לבו גס בו' שאין האבל מצטער כל כך – יברוהו על מטה כפויה.
 ויש מפרשים משנתנו כולה במועד, לומר שבמועד מברים רק על מטות זקופות מפני שאין כפיית המטה במועד (עפ"י רמב"ן, וכ"פ בשו"ע או"ח תקמ"ח וי"ד תא"ד). ואולם הברייתא ודאי מדברת בשאר ימות השנה, כי במועד אין חילוק אם דעתו גסה אם לאו (עפ"י ריטב"א. והפוסקים השמיטו דין זה מפני שאין לנו כפיית המטה כיום).

דף כז

'ערסא דגדא'. זו לשון 'חדושי הר"ן' במסכת סנהדרין (כ. חדושי הר"ן על סנהדרין, אין ודאות שהם של הר"ן):
 'פירש רש"י ז"ל: למזל הבית מונחת משום נישוח. ואין פי' נכון דח"ו לא תהא כזאת בישראל, דודאי אסור הוא מפני דרכי האמורי ויותר חמור ממנו, אלא יש לפרש שאותה המטה היו עושין לסימן של עושר, לומר שיש להם בגדים יותר מכדי צרכן, לעשות מטה שלא לצורך. ובדרך השאלה קורין אותה המטה העולם, מטה של מזל טוב'.

והרא"ש בתוספותיו שם פרש שאין בדבר משום דרכי האמורי כי אין זה נישוח אלא כמו שאמרו (בפרק ערבי פסחים. וע' משנ"ב רמא סק"ה) 'שרא דעניותא – נביל שמיה', וכשהבית נקי ויש בו מטה מוצעת, אין שר עניות שוכן בו, אלא שר של עשירות ד'נקיד' שמו, השוכן במקום נקי וצח.

'מידי דהוה אמטה מיוחדת לכלים...' – אך לא ממש כמותה, כי מטה המיוחדת לכלים אפילו זקיפה אינה צריכה, כפי משמעות סתימת הברייתא, ואילו דרגש צריך זקיפה. והטעם הוא משום שמטה העשויה לכלים כליה מוכיחים עליה, ואילו הדרגש אין בו היכר (תוס' הרא"ש; רבנו יונה סנהדרין כ). ואולם הריטב"א כאן כתב שמטה המיוחדת לכלים צריכה זקיפה, ודוקא 'לכפותה' אמרו שאין צריך.

'אמר ליה ההוא מרבנן ורב תחליפא בר מערבא שמיה...' על הביטוי 'ההוא מרבנן' – ע' במובא בנדרים נו.

'הא בבית האבל הא בבית המנחמין'. נראה שמביאים לשם מוגמר ובשמים כדי לטהר האויר ולהעברת מחנק וריח [כיו"ב מבואר בפוסקים שמביאים לבית שהמת שם כדי להעביר הסרחון. יו"ד שעת, ז] – אבל אין מברכים עליו מפני שלא נועד לבשם אלא להעביר הריח.

'אסקוטלא' – קערה קטנה (רב האי גאון כלים ל, א; הערוך 'אסקוטלא').

(ע"ב) 'בראשונה היו מטבילין את הכלים על גבי נדות מתות'. פירוש, כל הכלים שהיו במיטתה

- ב. מקום הקרע על חכם, או על אדם כשר, או העומד בשעת יציאת נשמה – בשולי הבגד ולא כמו בקרובים שקורע בצואר דוקא (פוסקים). ו'שולים' היינו מהטבור ולמטה. ואם קרע בבטנה (= בצד הפנימי) נראה שאינו כלום (עפ"י הדושים ובאורים).
- ג. אין חילוק בין יציאת נשמה של איש או אשה, וכן קטן שלמד מקרא (פוסקים).
- ד. דוקא אם נמצא במקום שיכול לראות, אבל אם אינו יכול, אעפ"י שעמד באותו בית – אינו חייב לקרוע (עפ"י רדב"ז).

[אמרו חכמים (שבת): כל המוריד דמעות על אדם כשר, הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו; כל המתעצל בהספדו של חכם (וי"ג): של אדם כשר. ע' טו"ד שמד) – ראוי לקוברו בחייו...].

- ב. כשנפטרו רב הונא ורב חסדא, סברו החכמים להושיב ספר תורה על מטתם (לומר קיים זה מה שכתוב בזה). אמר להם אביי / רבי יצחק, כיון שאמר רב הונא אסור לישיב על גבי מטה שספר תורה מונחת עליה, אין לעשות כן. [ובמקום אחר נחלקו החכמים בדבר, אם מותר לישיב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה. ע' במנחות לב].
- ותזקיהו מלך יהודה, הניחו ספר תורה על מטתו – שהיה גדול בתורה ובמעשים טובים ביותר (עפ"י תוס' ב"ק יז.).

כשנפטר רב הונא, לא היה אפשר להוציאו עם מטתו דרך השער מפני קטנו. סברו לשלשלו דרך גגות. אמר להם רב חסדא: הלא למדנו ממנו, חכם כבודו דרך פתח. סברו להעבירו למטה קטנה יותר. אמר להם: כך למדנו ממנו, חכם כבודו במטה ראשונה (וירכבו את ארון האלקים אל עגלה חדשה – באותה עגלה ששיגרוהו פלשתים בה הביאו דוד מבית אבינדב לעיר דוד. רב יהודה אמר רב).

- ג. ארון העובר ממקום למקום – עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי אבליים. ודוקא אם שלדו קיימת, אבל אין שלדו קיימת לא.

דף כו

- מד. א. על אלו דברים קורעים קרעים שאין מתאחים?
ב. כמה שיעור הקרע, והיכן מקומו בבגד?
ג. מה דין הקריעה בבגד שכבר קרוע? הקרע בגדו במקום קרע שנתפר – האם יצא ידי חובתו?
ד. האם רשאי להפוך את הבגד הקרוע ולאחותו? האם הלוקח בגד שעשו בו קריעה רשאי לאחותו?
ה. מה דינו של הרואה ספר תורה שנשרף?
ו. מה דינו של הרואה ערי יהודה בחורבנן, ירושלים בחורבנה ובית המקדש בחרבנו?
ז. האם קורע קרע אחד על כמה מתים אם לאו?
ח. האם הלכה כדברי המיקל בקריעה?
ט. מה דין קריעה בבגד שאול?
י. האם מודיעים לחולה שמת לו מת? האם קורעים בפניו?
יא. האם מקרעים לקטן?
יב. האם קורע אדם על חמיו וחמותו שמתו?

א. אלו קרעים שאין מתאחים; הקורע על אביו ואל אמו ועל רבו שלימדו תורה (...ויעל אליהו בסערה השמים. ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד. ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים – מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם), ועל נשיא ועל אב בית דין ועל שמועות הרעות (ויחזק דוד בבגדו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו. ויספדו ויבכו ויצמו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב. ודוקא ברוב ציבור וכמעשה שהיה), ועל ברכת השם (ויהי כשמע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו. ובאה 'קריעה' קריעה' ללמד שאין מתאחים. וערא"ש), ועל ספר תורה שנשרף (ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה, יקרעה בתער הספר והשלך אל האש אשר על האת, ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם המלך וכל עבדיו השמעים – מכלל שהיו צריכים לקרוע), ועל ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלם (ויבאו אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן וקרעי בגדים ומתגדדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה').

אעפ"י שאין רשאי לאחות הקרעים [איחוי אלכסנדר]. רב חסדא. כלומר איחוי גמור ומיושר העושהו כשלם. ערש"י ותוס', או"ח תקסא וי"ד שמ, כ], רשאים לשוללם ולמוללם וללוקטם ולעשותם כמין סולמות (מיני תפירות וקשירות שאינן מיושרות ומעולות ואינן מחזירות הבגד למצבו הקודם).

א. פירוש שמועות הרעות שברוב ציבור, כגון שנקבצו רוב הציבור למלחמה ושמעו שנגפו לפני אויביהם, אפילו לא נהרגו אלא המיעוט מהם (תורת האדם). והוא הדין אם הלכו בשבי (נמוקי יוסף; יו"ד שמ, לו).

ולפי הנראה מן הכתוב חייב להתאבל כל היום, ולפיכך אינו שולל עד למחר (רבנו ירוחם, מובא בב"י וד"מ ובש"ך שם. ע"ש; כפתור ופרח, מובא במשנ"ב תקסא סקט"ו).

ב. לדעת הב"ח והט"ז (יו"ד שמ סק"י) אם בא לחתוך סביבות הקריעה וליתן שם חתיכת בד אחרת – מותר [לאחר י"ב חדש לאביו ואמו], שאין זה בכלל איחוי האסור. דיני ברכת השם – ע' בסנהדרין ס נו.

ב. לדברי רבי מאיר ורבי יוסי, שיעור הקרע בתחילה – טפח. וכן פסק עולא. רבי יהודה אמר: שלש אצבעות. וזהו בתחילת קריעה, אבל תוספת על הקרע הקיים (כדלהלן), לדברי רבי מאיר שיעורה שלש אצבעות ולדברי רבי יהודה ורבי יוסי – כלשהו. וכן פסק עולא.

הלכה כרבי יוסי וכעולא; תחילת קריעה – טפח, ותוספת – כלשהו (ראשונים; או"ח תקסא, ב). קורע מעליונו של הבגד, בצד שלפניו. הקורע מלמטה ומן הצדדים – לא יצא, אלא שכהן גדול פורם מלמטה.

כל הקרעים האלו – קורע בידו (ולא בכלי) ומעומד, וקורע כל כסותו שעליו עד שיגלה את לבו (רמב"ם; או"ח תקסא, ד. ובשאר קרובים די בטפח. ע' לעיל כב), ולכן יקרע בצד שמאל (מג"א. ועל שאר הקרובים [שאינו מגלה לבו] נוהגים לקרוע בימין. עט"ז יו"ד שמ סק"ו).

ג. בגד שקרע בו, עד היכן מוסיף לקרוע בו קרעים נוספים (כ"מ בפוסקים. ועתוס' שנראה שפירשו בע"א) – עד טבורו. ויש אומרים: עד לבו. הלכה כדעה ראשונה (יו"ד שמ, כא).

הגיע לטבורו (ומת לו מת אחר) – מרחיק שלש אצבעות וקורע. נתמלא (קריעות) מלפניו – מחזירו (את הבגד) לאחוריו (וחזור וקרעו מלפניו). נתמלא מלמעלה – הופכו מלמטה. נתמלא מכאן ומכאן – נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע (יו"ד שמ, כא).

הקורע מתוך השלל, מתוך המלל, הלקט, הסולמות (כלומר שקרע במקום אותן תפירות הנ"ל שעשה להן במקום קרע קודם) – לא יצא. מתוך האיחוי (האלכסנדרי. רב חסדא) – יצא, שהבגד שאוחה נידון כשלם.

ד. שנו חכמים: רשאי להופכו למטה ולאחורו (רש"י: הופך הקרע למטה והחלק שלמטה נתון למעלה ומאחה ועושה בית הצואר ולובשו). רשב"א אוסר לאחורו.

וכשם שהמוכר אסור לאחורו כך הלוקח אסור לאחורו, לפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח.

א. התוס' צדדו שהלכה כתנא קמא שרשאי להפכו. ושאר ראשונים נקטו כרבי שמעון בן אלעזר לאסור, וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד שם, יט).

ב. התוס' צדדו להתיר למכרו לנכרי. ובשו"ע (שם, עפ"י אבל רבתי) אסר.

ג. מי שמכרו לו בגד קרוע בסתם ולא הודיעוהו – אסור לאחורו עד שידע שאינו מהקרעים שאינם מתאחים (שו"ע יו"ד שם, יט – מאבל רבתי. והטעם, שאילו היה הקרע מהמתאחים, היה הוא תופרו שהרי הקרע פוחת משווי. באה"ג).

ה. כאמור, הרואה ספר תורה שנשרף קורע בגדיו קרעים שאינם מתאחים. א"ר חלבו אמר רב הונא: הרואה ס"ת שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות, אחד על הגויל ואחד על הכתב (אחרי שרוף המלך את המגלה ואת הדברים).

ודוקא בכגון מעשה שהיה ששרפו יהויקים בזרוע, אבל כגון מעשה שהיה שבת – יענה כמעט שאכלה תפלין – אין קורעים.

א. הוא הדין לתפלין או אפילו מגילה אחת מהנביאים או מהכתובים שנשרפו [או נתכלו בשאר אופני כליון. ט"ז] – קורע שתי קריעות (יו"ד שם, לו). ויש מסתפקים אם קורעים על תלמוד ומדרש וכד' כיון שניתנו להיכתב משום 'עת לעשות לה' (תפלה למשה, מובא בפ"ת שם).

ב. יש להסתפק באופן שנמחק הספר תחילה וקרע על הכתב ואח"כ נשרפו הגוילין, האם קורע שנית אם לאו – כי יתכן שבאופן זה אין התעוררות צער נוספת שכבר אין ניכר שהיה ספר תורה (הדושי כת"י הגרשו"א, מובא בהליכות שלמה ח"א פ"ב הערה מט).

ו. אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר: הרואה ערי יהודה בחורבן, אומר 'ערי קדשך היו מדבר' וקורע. ירושלם בחורבנה – אומר 'ציון מדבר היתה ירושלם שממה' וקורע. בית המקדש בחורבנו – אומר 'בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה' וקורע.

א. אפילו יושבים יהודים באותן ערים, הואיל והישמעאלים מושלים עליהם – נקרא 'בחורבן' (פוסקים תקסא, א).

יש סוברים שעתה שירושלם ביד שלטון ישראל, מסתבר שאין צריך לקרוע, ורק בראיית מקום המקדש מרחוק וכל שכן כשבאים לכותל המערבי צריך לקרוע, או בראיית ערי יהודה וכן חלקים מירושלם שהם ברשות האומות (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד ע, יא וח"ה לו, א). ויש חולקים וסוברים שבכל אופן צריך לקרוע שעדיין היא בחורבנה כל זמן שיש בה כנסיות וקברי עכו"ם וכו' ואין אנו יכולים למעקר פולחנה נוכראה (עפ"י מנחת שלמה ח"א עג; שבט הלוי ח"ו עח).

ב. כתב הב"ח (מובא במשנ"ב תקסא סק"ו), שחייב להשתחות ולקרוע בגדיו ולהתאונן ולהתאבל על חורבן בית המקדש ולקונן ולומר מזמור לאסף וכו' עד גמירא, וכשקורע מברך ואומר ברוך דיין האמת (אך בלא שם ומלכות), כי כל משפטיו צדק ואמת, הצור תמים פעלו צידוק וישר הוא, ואתה צדיק על כל הבא עלינו...!

אחד השומע ואחד הרואה, כיון שהגיע לצופים – קורע.

א. יש מפרשים: דוקא כשרואה ממקום סמוך כמו המרחק שבין 'צופים' לירושלם (עפ"י בית יוסף ורמ"א) [ושיעור זה הוא כדי מהלך מחצית השעה. עפ"י כפתור ופרח], אבל כמה פוסקים כתבו שכל מקום שיכולים לראות משם נקרא 'צופים'.

עוד כתבו שמהגיע לצופים צריך לקרוע אעפ"י שעדיין לא ראה אותה.

כתב באליה-רבה: כל שקרע וראה קצת, הגם שלא ראה בטוב – כשיגיע אין צריך לקרוע עוד שהרי לכתחילה יש לו להמתין עד שיגיע למקום צופים (מובא במשנ"ב תקסא סק"ז).

אעפ"י שהרואה מחוץ לצופים לא יברך, נחשבת ראייה זו לענין שאם ראה את מקום המקדש שוב בתוך שלשים לראיה מרוחקת זו – אינו מברך (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ג פה. כמובן אין מדובר כשהלך ובא אל הצופים ולפנים וראה את המקום מרחוק בדרכו, שמבואר בפוסקים שמברך כשהגיע לצופים כנ"ל, אלא מדובר שראה מרחוק וחזר ושוב בא פנימה פעם אחרת).

ב. יש שכתבו שבראיית חברון לא נהגו לקרוע מפני שאינה בכלל 'ערי יהודה' כי עיר מקלט הלויים היא, ויש חולקים (ע' שערי תשובה תקסא, א).

ו'ירושלם' היינו העיר העתיקה, אבל העיר החדשה בכלל 'ערי יהודה' היא ולא 'ירושלם' (שבט הלוי ח"ז עח).

וכשרואה את מסגד עומר מסתבר שצריך לקרוע הגם שאינו רואה את רצפת מקום המקדש ממש (עפ"י הליכות שלמה ח"א פט"ז הערה 15).

פגע תחילה בירושלם וקרע, כשרואה מקום המקדש קורע עליו בפני עצמו (בריחוק שלש אצבעות מן הראשון. פוסקים), אבל פגע תחילה במקדש (כגון שנכנס לירושלם בתוך כלי סגור (ערש"י). וי"א שבא מצד המדבר) ואח"כ בירושלם – מוסיף על הקרע הראשון.

א. ראה מתחילה את ירושלם, אין צריך לחזור ולקרוע שוב על שאר ערי יהודה כשיראה אותן (עפ"י ראשונים), ואף לא להוסיף על הקרע הקיים. ראה אחת מערי יהודה מלבד ירושלם ושוב ראה עיר אחרת מערי יהודה – א"צ קרע חדש אבל מוסיף על הקרע הראשון (עפ"י רעק"א, מובא במשנ"ב תקסא, ג).

ב. הנולד בירושלם אינו צריך לברך, שבקטנותו פטור וכשהגדיל אין צריך שהרי ראה אותה תוך שלשים (מגן אברהם ומשנ"ב סו"י תקסא).

ובן ירושלם החדשה שלא ראה את מקום המקדש שלשים יום, יש שכתבו שצריך לקרוע (ע' אג"מ או"ח ח"ה לו, ג) אך הרבה אין נוהגים כן (ע' הליכות שלמה ח"א כג הערה 116).

ז. מת אביו מתה אמו מת אחיו מתה אחותו – קורע קרע אחד לכולם. רבי יהודה בן בתירה אומר: על כולן קרע אחד ועל אביו ואמו קרע אחד, לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו. אמר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בתירה.

א. התוס' הביא בשם 'הקונטרס' שבין אם קרע על אביו קודם בין קרע על אחד מקרוביו, לעולם אין מוסיפים בקרע על אביו ואמו. והקשו על מקור הדבר, כי מהלשון משמע שדוקא על קרע אביו ואמו שקדם אין מוסיפים.

ב. אמרו לו מת אביו וקרע, ונמצא שאמו מתה ולא אביו, או להפך, וכן אם קרע בטעות על אביו ונמצא בנו שמת ולא אביו, או אפילו מת בנו תוך כדי דיבור לקריעתו – יצא. אבל קרע על קרוב אחר בטעות ונמצא שאביו או אמו הם שמתו – לא יצא (תוס' עפ"י מסכת שמחות וירושלמי).

שאלות ותשובות לסיכום מסכת מועד קטן

מת לו מת אחר, תוך שבעה או תוך שלשים (מחלוקת רב מתנה ומר עוקבא, ושניהם בשם אבוה דשמואל ולוי) – קורע (קרע חדש). לאחר שבעה / שלשים – מוסיף (מפני שבעצם כבר ראוי הבגד לשוללו או לאחותו הלכך די בתוספת, משא"כ תוך שבעה שאסור לשללו מן הדין, אם מוסיף עליו נראה הכל כקרע אחד). כאשר מת אביו וקרע ואח"כ מת בנו והוסיף, או להפך – מאחה את החלק שקרע על בנו ואינו מאחה את החלק שקרע על אביו.

[היוצא בבגד קרוע (מקודם לכן, שמרמה הכל ומראה כאילו קרע על המת) לפני המת – גוזל את המתים ואת החיים].

ח. הוכיחו מפסקי שמואל שאמר הלכה כדברי המיקל באבל ואעפ"כ בקריעה פסק כדברי המחמיר – שאבילות לחוד וקריעה לחוד.

ט. בגד שאול של חברו – אין לו רשות לקורעו, אבל אם אמר לחברו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה, והלך ומצאו שמת – קורע ומאחו וכשיבוא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו. כן אמר רשב"ג בברייתא.

נראה שאם קרע בלא רשות – גזלן הוא ולא יצא ידי חובת קריעה (עפ"י ש"ך יו"ד שמ סק"ג).

י. חולה שמת לו מת – אף מודיעים אותו שמת, שמא תטרף דעתו עליו. ואין מקרעים בפניו, ומשתקים את הנשים מפניו.

אפילו נודע לו שמת, אין מצוים עליו לקרוע, שמא תגדל דאגתו (עפ"י ר"ן, מובא בב"ח ובש"ך יו"ד שלז).

אין בוכים ואין מספידים בפניו אף על מת שאינו קרובו של חולה, שלא ישבר לבו (עפ"י ב"ח וש"ך שם).

יא. מקרעים לקטן מפני עגמת נפש.

כתב ריב"ז (הובא בטור יו"ד שם) שאם הגיע לחינוך קורעים לו כדרך שמחנכים אותו בשאר מצוות. ובדרישה (הובא בחדושי רעק"א שם) כתב שקטן ממש – קורעים לו קצת מפני עגמת נפש, וקטן שהגיע לחינוך קורעים לו כדין קריעה טפה. ויש חולקים (עפ"י חכמת שלמה שם).

יב. קורעים על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו.

כתבו הפוסקים (יו"ד שם, ד) שעתה אין נוהגים כן, וכמו שנתבאר לעיל כ לענין אבלות על קרובי קרוביו.

דפים כו – כז

מה. א. כיצד מברים, בחול ובמועד?

ב. מאימתי כופים את המטות ומאימתי זוקפים אותן בערב שבת? אלו מטות כופים?

ג. מה דין כיבוד וריבויץ בבית האבל, הדחת כלים, הבאת מוגמר ובשמים?